

وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

جستارهایی در

پانسکو

هو العزيز

وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

جستارهایی در پلاسکو

توزیع محدود

پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات

وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

جستارهایی در پلاسکو

توزیع محدود- ویرایش دوم

۱۰ بهمن ۹۵

با جستارهایی از:

محمد آقاسی، علیرضا آقاییوسفی، ریحانه اصلان زاده، سیدمهدی اعتمادی فرد، آرمین امیر، حسین ایمانی جاجرمی، یاسر باقری، عبدالله بیجرانلو، ناصرالدین-علی تقویان، سمیه توحیدلو، مجتبی توسل، حمیدرضا جلایی پور، ریحانه جوادی، محمدرضا جوادی یگانه، ابراهیم حاجیانی، مهدی حسین زاده فرمی، هادی خانیکی، سیدمحمد مهدی خوبی، مجتبی دلیر، حسین راغفر، جبار رحمانی، محمد مهدی رحمتی، مهدی روزخوش، سعیده زادقناد، احسان سلطانی، احسان شاه قاسمی، غلامرضا صدیق اورعی، رضا صفری شالی، عباس عبدی، حامد طالبیان، حمید طاهری، فاطمه سادات علمدار، فردین علیخواه، موسی عنبری، غلامرضا غفاری، محمدجواد غلامرضا کاشی، محمد فاضلی، نعمت الله فاضلی، مقصود فراستخواه، جولان فرهادی بابادی، ناصر فکوهی، مجید فولادیان، سید احمد فیروزآبادی، محمدامین قانع‌راد، علی قنبری، محمدرضا کلاهی، مسعود کوثری، رضا مختاری اصفهانی، علیرضا مشهدی زاده، محمد معماریان، مهدی منتظری مقدم، نوح منوری، سیدجواد میری، سیدعبدالامیر نبوی، آرش نصر اصفهانی، عباس نعمتی، سیدضیاء هاشمی، سیده راضیه یاسینی.

با مقدمه: سیدرضا صالحی امیری

به کوشش:

محمدرضا جوادی یگانه، جبار رحمانی، سعیده زادقناد، عبدالله بیجرانلو

۱۳۹۵

عنوان و نام پدیدآور	مشخصات نشر	مشخصات ظاهری	موضوع
جستارهایی در پلاستیک/ به کوشش محمدرضا جوادی یگانه، جبار رحمانی، سعیده زادقناد، عبدالله بیچرانلو. با مقدمه سیدرضا صالحی امیری.	تهران: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات، ۱۳۹۵.	وضعیت فهرست‌نویسی فیبا رده‌بندی دیویی	موضوع
	۵۲۱ص.	۳۴۷/۳۶۳	بلاها - - جنبه‌های جامعه‌شناختی.
			رسانه‌ها و افکار عمومی.
			مسائل اجتماعی - ایران - تهران.
			مدیریت بحران - ایران - تهران.
			بلاها - - آینده‌نگری.
			رده‌بندی کنگره
			۱۳۹۵ ج ۲ / ۵۵۳ HV

جستارها

پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات
وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی

ناشر: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات
به کوشش: محمدرضا جوادی یگانه، جبار
رحمانی، سعیده زادقناد، عبدالله بیچرانلو.
با مقدمه: سید رضا صالحی امیری، وزیر
فرهنگ و ارشاد اسلامی
صفحه‌آرا: وحید لنجان‌زاده
روی جلد: از مجموعه «ایستاده در غبار»،
اصغر خمسه. خبرگزاری مهر.

همه حقوق این اثر برای پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات محفوظ است.
در صورت تخلف، پیگرد قانونی دارد.

نشانی: تهران، پایین‌تر از میدان ولی‌عصر (عج)، خیابان دمشق، شماره ۹، پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات
صندوق پستی: ۶۲۷۴ - ۱۴۱۵۵. تلفن: ۸۸۹۰۲۲۱۳. دورنگار: ۸۸۹۳۰۷۶. Email: nashr@ric.ir

فهرست مطالب

۷ پلاسکو از آغاز تا پایان

مدیریت و سیاست شهری

- ۱۵ گزارش ملی پلاسکو / محمد فاضلی
- ۲۵ پیام پلاسکو / سید ضیاء هاشمی
- ۳۱ مدیریت شهری و درس های پلاسکو / حسین ایمانی جاجرمی
- ۳۵ تحلیلی آسیب شناختی بر موقعیت بحران های کالبدی شهر / ناصر فکوهی
- ۴۳ ماجرای «پیک نیک» و جامعه شناسی «پلاسکوها» / موسی عنبری
- ۴۹ فروپاشی پلاسکو نماد فروپاشی الگوی توسعه شهری / محمد امین قانع راد
- ۵۷ آتش پلاسکو روشن است! مگر... / مجتبی توسل
- ۶۵ جامعه ساختمان پلاسکو و درس هایی که نمی آموزیم / حسین راغفر
- ۷۱ مسئولیت شهرداری در حادثه پلاسکو / علیرضا مشهدی زاده
- ۷۹ مدیریت فرسوده / سید عبدالامیر نبوی
- ۸۷ خوب، بد، زشت: درس های پلاسکو / محمد مهدی رحمتی
- ۹۷ هزینه های استهلاک و بی توجهی به آن در پلاسکو / غلامرضا صدیق اورعی
- ۱۰۳ ساختارهای خالق حادثه ساختمان پلاسکو / احسان سلطانی
- ۱۱۱ آتش پلاسکو؛ احیاگر مشکلات تاریخی ایرانیان / رضا مختاری اصفهانی
- ۱۱۹ چتری برای پلاسکو / یاسر باقری
- ۱۲۹ قربانیان نامرئی پلاسکو / آرش نصر اصفهانی
- ۱۳۵ عدم توازن امنیت حیات ایرانی / مهدی حسین زاده فرمی

فرهنگ و جامعه

- ۱۴۳ پرسش پلاسکو / نعمت‌الله فاضلی
- ۱۵۵ پلاسکو و امر نمی‌دانم / سیدجواد میری
- ۱۶۱ با پلاسکو می‌توان «جامعه در آغوش خطر ایران» را اسکن کرد / جلالی پور
- ۱۶۹ ققنوس پلاسکو و تکوین مقوله «مردم» در غیاب حکمرانی کارآمد / جبار رحمانی
- ۱۷۵ ساختمان پلاسکو و احساس بی پناهی مردم / محمدجواد غلامرضا کاشی
- ۱۸۷ حادثه ساختمان پلاسکو و فرهنگ اعتماد / غلامرضا غفاری
- ۱۹۵ ظرفیت سرمایه اجتماعی و واقعه پلاسکو / سید احمد فیروزآبادی
- ۲۰۳ اعتماد؛ کلید جامعه خود-ترمیم‌گر / فردین علیخواه
- ۲۰۹ پلاسکو و نشانه‌شناسی یک ازدحام / مقصود فراستخواه
- ۲۱۵ پلاسکو، یادگیری و آگاهی ملی / ابراهیم حاجیان
- ۲۲۵ بررسی زمینه‌های بحران پلاسکو با تأکید بر منزلت اجتماعی / مهدی اعتمادی‌فرد
- ۲۳۳ ساختمان پلاسکو و اهمیت آموزش مهارت‌های زندگی / مجتبی دلیر

اخلاق اجتماعی و خلیقات ایرانی

- ۲۴۳ آیا مردم هم در فروریختن پلاسکو مقصرند؟ / محمدرضا جوادی یگانه
- ۲۵۱ حادثه پلاسکو و فرهنگ عمومی / محمدرضا کلاهی
- ۱۶۲ حادثه پلاسکو و مظلونان همیشگی: «مردم» / مهدی روزخوش
- ۲۷۱ تقدیرگرایی، گم‌گشتگی آینده، و ظهور فاجعه پلاسکو / مجید فولادیان
- ۲۷۹ همه ایرانی‌اند، بعضی‌ها ایرانی‌ترند / آرمین امیر
- ۲۸۹ پلاسکو، فقدان همدلی در زیست جمعی ایرانی / علی قنبری
- ۲۹۹ آیا آنها گوسفندند؟ / فاطمه سادات علمدار
- ۳۰۹ فرایند اندیشه نسلی؛ آنچه که انجام می‌دهیم / مهدی منتظری‌مقدم
- ۳۱۷ مناسک پلاسکو / سعیده زادقناد

رسانه‌های جمعی و اجتماعی

- ۳۲۷ پلاسکو: سیلی سخت فاجعه / مسعود کوشری
- ۳۴۱ تصویری از رسانه‌ای شدن یک حادثه / هادی خانیکی
- ۳۴۷ درباره روایت رسانه ملی از واقعه ساختمان پلاسکو / سیدمحمد مهدی خوبی
- ۳۵۵ ۱۲۴ دقیقه تعلیق / محمد معماریان
- ۳۶۵ اختلال رسانه‌ای و نقص جامعه‌پذیری / عباس عبدی

- ۳۷۱ مصیبت به منزله درنگی برای آینده / سمیه توحیدلو
- ۳۸۱ پلاسکو در ذهن مردم فروریخت / عباس نعمتی و حمید طاهری
- ۳۸۷ درس‌های فاجعه پلاسکو برای تلویزیون ایران / عبدالله بیچرانلو
- ۳۹۵ سرکشی تحمل‌ناپذیر نمادها / ناصرالدین علی تقویان
- ۴۰۵ که نه خاطر تماشا، نه هوای باغ دارد / ریحانه جوادی
- ۴۱۷ حادثه ساختمان پلاسکو و افکار عمومی / رضا صفری شالی
- ۴۲۵ اختلال جمعی / علیرضا آقاییوسفی
- ۴۳۳ سلفی‌بگیران پلاسکو / احسان شاه قاسمی
- ۴۴۱ خوش‌حالی‌ها و خوش‌بختی‌های رسانه ملی / نوح منوری
- ۴۴۷ فاجعه پلاسکو: امکان بسیج اجتماعی و نقش رسانه‌ها / حامد طالبیان
- ۴۵۵ شوک درمانی افکار عمومی و دیگر هیج / محمد آقاسی
- ۴۶۱ کنش سیاسی و عکاسی از فاجعه / ریحانه اصلانزاده

برای آینده

- ۴۷۱ از فروریزش نماد مدرنیته تا برساخت فرهنگ رشادت / سیده راضیه یاسینی
- ۴۸۱ علاج واقعه / جولان فرهادی بابادی

اخلاق اجتماعی و خلییات ایرانی

همه ایرانی اند، بعضی ها ایرانی ترند

آرمین امیر

دکترای جامعه‌شناسی، پژوهشگر پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات

وقتی قرار شد این جستار را بنویسم، ترجیح می‌دادم درباره‌ی بعد دیگری از حادثه بنویسم، احتمالاً چون برخی جنبه‌های رفتار فردی و جمعی در این حادثه به حدی نازیبا بود که میل دارم آن‌ها را فراموش کنم. پرهیز از ورود به نوشتن درباره‌ی منش ملی بر اساس وقایع روزهای اخیر، شاید مکانیسم دفاعی کسی است که تلاش دارد تعمیم‌های ناروا یا بیش‌تعمیم^۱ ویژگی‌های منفی به منش ملی ایرانیان را از توصیف و تعمیم‌های معتبر جدا کند. اما جلوه‌هایی بدیع و سرشار از زیبایی نیز در همین حادثه وجود دارد و واقعاً این حوزه به قدری پیچیده است که نمی‌توان به سادگی دست به قلم برد و از گزند تعمیم ناروا در امان ماند. کار اصلی من در حوزه منش ملی، تبارشناسی توصیفات موجود از

1. Overgeneralization

ویژگی‌های ایرانیان بوده است. به‌طور خلاصه، این‌که توصیفات ارائه شده از ویژگی‌های ایرانیان چگونه حاصل شده‌اند، بر چه مبانی استوارند و در کدام فضای گفتمانی زیست می‌کنند. نتیجه این بود که غالب توصیفات موجود، به‌ویژه آن‌ها که اسم و رسمی بر هم زده‌اند و در متون پرترفدار یافت می‌شوند، را می‌توان در گفتمان «خودشرق‌شناسی» جای داد. خودشرق‌شناسی، گفتمانی است که پی‌رنگ‌های اصلی خود را از توصیف و تحلیل‌هایی می‌گیرد که شرق‌شناسان^۱ از شرق به دست داده‌اند. به بیان دیگر، خودشرق‌شناسی به‌نوعی تکرار گفتمان شرق‌شناسی است اما از زبان خود شرقی‌ها. برخی از ویژگی‌های گفتمان شرق‌شناسی^۲، یا شرق‌شناسی متعارف، عبارتند از: بیش‌تعمیم یا تعمیم ناروا، اغراق، ثبوت، و تکرار و توارث. من در مورد وقایع حادثه پلاسکو نیز به توصیفی که طی این حادثه از منش ملی ایرانیان ارائه شده است می‌پردازم، و در پی کشف ویژگی یا ویژگی‌هایی از ایرانیان بر اساس رخداد‌های این حادثه نیستم.

روایت پلاسکو از عینک منش ملی

ساعت ۷:۵۹ صبح پنجشنبه ۳۰ دی ماه ۱۳۹۵ وقوع حریق در ساختمان پلاسکو به آتش‌نشانی اطلاع داده شد. در پی آن بیش از ۲۰۰ آتش‌نشان در قالب ۱۰ ایستگاه به محل اعزام و موفق به اطفای حریق شدند، اما دقایقی بعد دوباره حریق شعله‌ور شد و ساختمان در ساعت ۱۱:۱۵ فرو ریخت. در میانه حریق، برخی کسبه پلاسکو وارد ساختمان شدند تا حتی‌الامکان اجناس و اسناد خود را از نابودی نجات دهند. برخی رهگذران و افرادی که در نزدیکی محل بودند نیز خود را رساندند

۱. شامل سیاحان، سیاست‌مداران، نظامیان و دانشمندان غربی که با اهداف گوناگون در پی شناخت شرق بودند و در این میان، به عنوان منظور اصلی یا به عنوان ثمر جانبی آن، توصیفات و ویژگی‌های شرقیان ارائه کرده‌اند.

۲. تحلیل دانش شرق‌شناسی به عنوان یک گفتمان را بیش از همه مدیون ادوارد سعید هستیم.

تا این پدیده را تماشا کنند، بعضی از آنها نیز وارد ساختمان شدند. اما ساختمان (بر اساس قرائن موجود تا لحظه نگارش این جستان) بر سر آتش‌نشانان آوار شد، نه بر سر کسبه و تماشاچیان. از ابتدای حریق، مسئولان و سیاست‌مداران به‌صورت انفرادی و گروهی به محل مراجعه کردند تا سهمی در مدیریت بحران یا حداقل ایجاد انگیزه برای پیشرفت عملیات نجات داشته باشند، در میان آنها نیز کسانی بودند که حضورشان بیشتر جنبه تماشاگری و خودنمونی داشت تا این که لزوماً حضوری مؤثر، ضروری و کارا باشد.

آنچه من در این حادثه تعقیب می‌کنم، رفتار دو گروه از «مردم» است. منظور از مردم، هم کنش‌گرانی هستند که در قالب گروه‌های مشخصی مثل مسئولان، سیاست‌مداران و آتش‌نشان‌ها در حادثه درگیر شدند، و هم افراد ناشناسی که واکنش‌های مختلفی به حادثه نشان دادند؛ از حضور در محل و سلفی گرفتن، تا واکنش‌هایی که در نقاط بسیار دور از حادثه نشان داده شد. دو «مردم»ی که بررسی خواهم کرد مشخصاً عبارتند از: سلفی‌گیران و آتش‌نشانان. متنی که برای بررسی توصیفات منش ملی انتخاب کرده‌ام، نظرات ذیل اخباری است که وب‌سایت باشگاه خبرنگاران جوان از رفتارهای مردم، به معانی مختلفی که پیش‌تر ذکر کردیم، منتشر کرده است.

زشت‌ترین سلفی‌ها با ساختمان پلاسکو

«ساختمان پلاسکو یکی از مجتمع‌های بزرگ و تجاری تهران که قدمت ۵۳ ساله دارد روز پنجشنبه دچار آتش‌سوزی گسترده شد و پس از گذشت ساعاتی از حضور آتش‌نشانان در محل، به‌طور کامل فرو ریخت. متأسفانه عده‌ای از هموطنان به جای همکاری با آتش‌نشانان و عدم تجمع در این مکان‌ها، به گرفتن عکس‌های سلفی از این حادثه مشغول می‌شوند که این اقدامات باعث کندی در روند امدادسانی به

مصدومان می‌شود. در ادامه تصاویری از این گونه سلفی‌های بی‌موقع و آزاردهنده را مشاهده می‌کنید^۱».

از میان نظراتی که مخاطبان در واکنش به این خبر ارسال کرده‌اند، باشگاه خبرنگاران ۱۴۵ نظر را منتشر کرده است. برخی از نظراتی که تمایل دارند رفتار آزاردهنده سلفی گرفتن چند نفر معدود را به عنوان یک ویژگی ایرانی، یا همان منش ملی، توصیف کنند را مرور می‌کنیم:

- ملت ما یکسری هاشون رد دادن ... حیف حرف که بخوای به اینا بزنی.

- بی‌فرهنگ‌ترین هستیم. فقط ادعای فرهنگ و تمدن داریم. ذره‌ای فرهنگ و تمدن نداریم.

- این خوب حرف زدن و بد عمل کردن به همه ملت داره سرایت می‌کنه. با هرکدومشون اگه مصاحبه کنند یک کتاب حرف خوب می‌زنند ولی به عمل کردن که می‌رسه ...

- امان از فرهنگ بی‌فرهنگی!

- واقعاً باعث تأسف هست که مردم ما هنوز نمی‌دونن که چه کارهایی رو در چه مواقعی نباید انجام داد!!!

- واقعا جای تأسف داره. از یک طرف همه خودشون رو عاقل و روشنفکر تصور می‌کنند و از طرف دیگر همانند انسان‌های اولیه رفتار می‌کنند.

- کشوری که مردم‌شان دارای فرهنگی متمدن هستند الان به چه فرهنگی تبدیل شدن. از دنیا خیلی عقبیم. به کجا داریم می‌ریم.

- مردمان بد بی‌فرهنگ دروغ‌گویی شدیم. وای بر ما.

۱. تیترو خبر هر دو از وبسایت باشگاه خبرنگاران جوان است (<https://goo.gl/Zn۳۲II>). تاریخ انتشار خبر ۲ بهمن ۱۳۹۵ ساعت ۰۹:۳۰ بوده است. نخستین نظر ذیل این خبر ساعت ۰۹:۵۸ دقیقه همان روز و آخرین نظر (شماره ۱۴۵) ساعت ۰۹:۵۱ روز ۴ بهمن ۱۳۹۵ منتشر شده و پس از آن، تا ساعت ۱۲ روز ۵ بهمن که این متن تصحیح شد نظر جدیدی ثبت نشده است. می‌توان با اطمینان قابل قبولی گفت که پس از این نیز نظر جدیدی برای خبری که ۳ روز پیش منتشر شده ثبت یا منتشر نمی‌گردد.

- فقط می گیم ۲۵۰۰ سال فرهنگ داریم. این موقع ها معلوم میشه.
- یک عده آدم دارند می سوزند، آن وقت مردم ما سلفی می گیرند ... شعور هم چیز خوبی است که بعضی از ما نداریم.
- چی به سر فرهنگ و انسانیت این مملکت اومده؟؟؟؟؟
- واقعاً متأسفم. جهان سومی هستیم دیگه.
- زیاد جوش نزنید، همه مثل همیم.
- در مقابل، نظراتی هم وجود دارند که از بیش تعمیم رفتار آزاردهنده سلفی گیران به فرهنگ و منش ملی مردم ایران پرهیز داده اند:
- این حرفو نزنید. هرچی باشه اینا هموطنامون هستن ولی متأسفانه یکم ناخردانه عمل کردن و الان هم مطمئنم پشیمون.
- اینا تعداد زیادی نیستن. حالا از چند میلیون چند ده نفرم ازین کارا بکنن، نباید اینو به فرهنگ کل جامعه تعمیم داد.
- ... ده ها برابر این ابلهان آدم های باشرافی بودند که تا گفته بودند خون لازم میشه در صف اهدای خون بودند. ایرانی هستیم و باید سعی کنیم همیشه بهترین باشیم.
- عزیزان ناگفته نماند کسانی رفتن به مراکز اهدای خون و خون خود را هدیه کردن.
- ... کم نبودن انسان های بافرهنگی که خون دادن، از محل دور شدن، یه گوشه وایسادن و اشک ریختن و دعا کردن. کیک و نوشابه و ساندویچ خونگی آوردن، از راه های دور واسه کمک اومدن. با خانواده هاشون همدردی کردن.
- جمع بندی من این است که در کنار توجه برخی به پرهیز از تعمیم ناروا، همچنین گفتمانی وجود دارد که تمایل دارد رفتار این معدود سلفی گیران را نماینده فرهنگ ایران بداند. حال روی دیگری از این

چندوجهی را ببینیم^۱.

بالا تر از وظیفه، بالاتر از خطر

طبق روایتی که تاکنون رد نشده است، ساختمان پلاسکو یک بار کاملاً تخلیه می‌شود، اما بعد از مهار حریق اولیه برخی کسبه برای تخلیه اجناس یا اسناد مربوط به خود وارد ساختمان می‌شوند. طبق این روایت غالب، آتش‌نشان‌هایی که نهایتاً جان باختند برای نجات جان این کسبه وارد ساختمان شدند. این فداکاری آتش‌نشانان، که به عملی بالاتر از احساس مسئولیت و وظیفه‌شناسی تعبیر شده، موج بزرگی از تحسین و همدلی را برانگیخت، به طوری که هشتگ‌ها و حتی کمپین‌های بسیاری^۲ در حمایت از آتش‌نشان‌ها به راه افتاد. شدت این همدلی و همدردی به حدی بود که خود، حادثه پلاسکو را تحت تأثیر قرار داد و عملاً در فضاهای مجازی پرطرفدارتر مثل اینستاگرام و تلگرام و در کنشگری‌هایی چون طراحی کارتون و کاریکاتور، حجم بیشتر فعالیت‌ها به آتش‌نشانان اختصاص یافت.

باشگاه خبرنگاران جوان، هم به واسطه اهمیت مضمون آتش‌نشان و هم به لحاظ کثرت کنش‌گری‌هایی که پس از حادثه پلاسکو در هم‌دلی و همدردی با آتش‌نشانان در تمام کشور اتفاق افتاد، اخبار زیادی را به این مضمون اختصاص داد. تیتراژ برخی از این اخبار را با هم ببینیم:

- ادای احترام به آتش‌نشانان در شهرهای مختلف (ده‌ها عنوان خبر، تقریباً تمام کشور).
- یادبود آتش‌نشانان قهرمان پلاسکو در ورزشگاه آزادی.

۱. تعداد نظرات ذیل تیتراژ حضور مرگ‌آفرین مردم در خیابان جمهوری / تماشای حادثه پلاسکو به قیمت جان آتش‌نشانان تمام شد، کمتر است، اما محتوای آن شباهت خوبی با تیتراژ سلفی‌ها دارد.

۲. از جمله کمپین‌های: من آتش‌نشان هستم، من هم آتش‌نشانم، چهارشنبه آخر سال بدون مواد محترقه، راه رو باز کن، چهارشنبه سوری امن، عکس پیکرها را منتشر نکنید، من هم سوختم، و غیره.

- آمل آتش نشان / شغلی که این روزها موضوع اصلی انشای مدارس شد.
- تجلیل شخصیت های هنری، سیاسی و غیره از آتش نشانان (دهها عنوان خبر).
- شین آبادی ها به پلاسکو آمدند.
- بزرگداشت آتش نشانان در شهرهای مختلف، و بحث شهید محسوب شدن و حقوق ایشان (چند عنوان خبر).
- دست نوشته ها، موسیقی ها، نقاشی ها، دلنوشته ها، و کارتون هایی با مضمون آتش نشان (دهها مورد).
- روایت حادثه توسط آتش نشانان، و روایت زندگی آتش نشانان شهید.
- بوسه آتش نشان بر تجهیزات و کپسول اکسیژن همکارش.
- آتش نشان، جان فشان است.
- جای خالی آتش نشان شهید در جلسه امتحان.
- پیام همدردی به آتش نشان های ایرانی از نقاط مختلف دنیا.
- ...

نکته اینجاست که نخست، با وجود این که تعداد پیام ها بسیار زیاد و عناوین بسیار شورانگیز است، نظرات زیر اخبار مربوط به آتش نشان ها بسیار کم تعداد است^۱. برای اکثر عناوین هیچ نظری منتشر نشده است

۱. انتخاب وبسایت باشگاه خبرنگاران جوان و تنها نقل قول از این وبسایت به دلیل تعجیل زمانی و همچنین محدودیت حجم تعیین شده برای نوشتار حاضر بوده است. من پیام های اینستاگرام مشاهیر و ۲۰۸۶ نظر ذیل پیام اینستاگرامی کمیپن امضاء برای شهدای آتش نشان در صفحه ۴۷ میلیونی رامبد جوان را نیز رصد کردم. در این ۲۰۸۶ نظر نیز کلیدواژه های ایثارگر، قهرمان و شهید بسیار رایج هستند. از آن جا که پیام مذکور هم زمان با برنامه خندوانه برای یادبود آتش نشانان و حادثه پلاسکو گذاشته شده، و تنها مهمان این برنامه یک جامعه شناس متخصص منش ملی ایرانیان، محمدرضا جوادی یگانه، بود؛ در نظرات بحث های متعددی پیرامون دوقطبی تقصیر مردم / تقصیر مسئولان، و تعمیم/پرهیز از تعمیم به فرهنگ ایران و منش ملی ایرانیان درگرفته است، اما هیچ نظری مبنی بر متعلق دانستن رفتار آتش نشانان به منش ایرانی مشاهده نشد (تاریخ و زمان رصد: سه شنبه ۵ بهمن، ساعت ۱۲ تا ۲ بامداد).

و در مورد بقیه نیز تعداد نظرات به عدد ۱۰ هم نمی‌رسد. به جز یک خبر که ۱۳ نظر دارد. دوم، هیچ نظری مبنی بر این که احساس مسئولیت، وظیفه‌شناسی و ایثار آتش‌نشان‌ها را منش ملی ایرانی‌ها یا فرهنگ ایرانی بداند منتشر نشده است. کلیدواژه صحبت‌ها در مورد «این مردم»، تخصیص عناوینی چون عاشق و قهرمان و شهید و فرشته بر آنهاست. تعمیمی که در مورد سلفی‌گیران وجود داشت برای آتش‌نشانان دیده نمی‌شود، برعکس، صحبت از تخصیص است، یعنی آتش‌نشانان گروهی خاص از ایرانیان هستند با ویژگی‌های متمایز که آنها را شایسته لقب قهرمان می‌کند. آتش‌نشانان، قهرمان هستند و ایثار آن‌ها خصلتی قهرمانانه، و لذا نادر است؛ نه ویژگی‌ای حاصل از ایرانی بودن آنها:

- درود بر روان پاک دلیرمردان عرصه آب و آتش که به حق یگانه‌اند در شجاعت.
- آتش‌نشان، تو آتش عشق را در دل من نشانیدی.
- فقط باید گفت خداوند صبر بده، هم به خانواده‌های عزیزان آتش‌نشان شهید و هم به همه همکاران محترم و جان‌فشانشان و هم به ملت عزیز ایرانم.
- درود بر شرف قهرمانان وطن.
- تقدیم به آتش‌نشانان فداکار.
- اینان که امروز در آتش پلاسکو سوختند از نسل کسانی هستند که در خط مقدم سال‌ها پیش، مردانه جان دادند تا ایران بماند ... نسل آن مردمان هنوز زنده و پابرجاست.

۱. تاریخ رصد اخبار و نظرات منتشر شده ذیل اخبار، دوشنبه ۴ بهمن ۱۳۹۵ بین ساعات ۱۲ تا ۱۵ است. خبر زشت‌ترین سلفی‌ها با ساختمان پلاسکو نیز در همین بازه زمانی رصد شده است.

بعضی‌ها ایرانی‌ترند

جمع‌بندی این‌که، آمادگی برای تعمیم رفتار آزاردهندهٔ سلفی‌گیری به ایرانیان و به فرهنگ ایرانی وجود دارد اما چنین آمادگی‌ای در مورد رفتار قهرمانانه آتش‌نشانان وجود نداشته است، حتی با این‌که رفتار وظیفه‌شناسانه و ایثارگرانه آتش‌نشانان بسیار پررنگ‌تر از رفتار سلفی‌گیری معدود بوده است. طرفه این‌که همان سلفی‌گیری در مقایسه با رفتار پاسخ‌دهندگان به نگرانی کمبود خون و دیگرانی که از آتش‌نشانان تجلیل کردند و زبانی و عملی برای حادثه قدم برداشتند هم کم‌رنگ و کم‌اهمیت است.

آمادگی برای تعمیم رفتار سلفی‌گیران را می‌توان در برچسب (یا همان کلیدواژه)‌ای که باشگاه خبرنگاران جوان برای خبر زشت‌ترین سلفی‌ها با ساختمان پلاسکو انتخاب کرده، نیز دید؛ برچسب «فرهنگ شوم» که اصطلاحی چندمعنایی است و معانی مختلفی که از آن به ذهن متبادر می‌شود، جداگانه جای رمزگشایی دارد. گویی وقتی صحبت به منش و فرهنگ ایرانی می‌رسد، سلفی‌گیران و آتش‌نشانان هر دو اگرچه ایرانی‌اند، اما سلفی‌گیران ایرانی‌ترند. و احتمالاً «ایرانی‌ترها» همان کسانی هستند که به تصویرها و کلیشه‌هایی که شوق‌شناسان و خودشوق‌شناسان قبلاً در ذهن ما جاانداخته‌اند، شبیه‌ترند.

فصلنامه علمی، پژوهشی و آموزشی
دانشگاه شیراز